

FARMAKOGNÓZIAI HÍREK

független hírújság (megjelenik negyedévente)
ALAPÍTVÁ: 2006-ban

2012. SZEPTEMBER VII. évf. 25. szám

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem ÁOK, Gyógyszerésztudományi Szak, Farmakognóziái Intézet
ISSN: 2060-1387

A vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*)

A vadgesztenye vagy bokrétafa Dél-Kelet-Európában honos faj, kelet-mediterrán-szubmediterrán, montán eredetű, Magyarországon is gyakran ültetik park- és sorfának. A drogként szolgáló kérget (*Hippocastani cortex*) tavasszal gyűjtik, a leveleket (*Hippocastani folium*) virágzás végén, a magvakat (*Hippocastani semen*) pedig ősszel, a termés felnyílásakor. A rügypikkelyek ragadósak, a tenyeresen összetett levelek általában 7 levélkéből állnak (1. kép). A párta fehér, torkában sárga vagy piros folttal. A toktermés 4-5 cm átmérőjű, erősen tüskés; a mag összenyomott, gömbös, fényes, vörösesbarna.

A mag kb. 50% keményítőt és akár 20% eszcint tartalmaz – amely több mint 30-féle biológiailag aktív triterpén komplex keveréke –, továbbá flavonoidokat, tannint, eszkulin- és fraxin-kumarinokat, valamint szterolokat. A kéreg főleg kumarin-glikozidokat, szaponinokat, catechintannint tartalmaz. Az eszcin-szaponinok némelyike gyulladáscsökkentő hatású, gátolják a kapillárisok falát károsító lizoszomális enzimek működését; a kumarinok vérhígító hatásúak, olyannyira, hogy a vadgesztenye-tartalmú készítmények kontra-indikáltak antikoagulánsokkal (pl. warfarin) együtt; a cserzőanyagok tonizálják az érfalakat; a flavonoidok pedig gyulladáscsökkentők.

A fényvédő hatású eszkulin kenőcsök, napolajok alkotórésze. A vadgesztenye kivonatait – eszcin-tartalmuknak köszönhetően – a nyugati és keleti gyógyászatban egyaránt a perifériás keringési rendellenességek kezelésében használják. Külsőleg, főleg kenőcsök formájában, alkalmasak visszérgyulladás, aranyeres bántalmak kezelésére. A magok kivonatát hagyományosan krónikus vénás elégtelenség kezelésében alkalmazzák. Több mint 5000 páciens megfigyelése során azt tapasztalták, hogy a vadgesztenye-kivonat az összes vizsgált tünetet enyhítette (fájdalom, fáradtság, lábak feszülése és dagadása). A vadgesztenyemag kivonatát tartalmazó készítmények hatékonyságát annak tulajdonítják, hogy a proteoglikán-hidroláz enzimek gátlásával fenntartják a kapillárisrezisten-

1. kép Fotó: dr. Papp Nóra

ciát, megakadályozzák az erek falában és az extravaszkuláris mátrixban található proteoglikán lebontását. Egy orosz tanulmány szerint a vadgesztenye-mag kivonata enyhítette a krónikus prosztatagyulladás tüneteit is. Állatkísérletes bizonyítékok pedig azt támasztják alá, hogy a vadgesztenyéből kivont béta-eszcin megelőzi a vastagbélrák kialakulását.

A legtöbb tanulmány biztonságosnak találta a vadgesztenye kivonatát tartalmazó készítmények alkalmazását, mellékhatásokat nem tapasztaltak, vagy azok nagyon enyhék voltak (viszketés, hányinger, fejfájás, szédülés és gasztrointesztinális panaszok). Ugyanakkor az intravénásan, nagy dózisban adott béta-eszcint több alkalommal összefüggésbe hozták akut veseelégtelenséggel.

Irodalom a szerzőnél

Dr. Farkas Ágnes

TARTALOM

A vadgesztenye	1
A gyógyszerek és gyógynövények, étrend-kiegészítők kölcsönhatásairól	2
Illóolajok és aromaterápia 15. rész: az eukaliptusz illóolaj.....	4
„Magyar patika”: XIX. századi gyógyszerészeti kézikönyv	5
Homeopátiás gyógyszer	7
A Zsibói Botanikus Kert	8
IX. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem	9
Gyógynövények az irodalomban.....	11
Gyógynövényes receptek	12
Hírek, felhívások	12

A gyógyszerek és gyógynövények, étrend-kiegészítők kölcsönhatásairól

Bevezetés

Habár Magyarországon nem végeznek rendszeresen erre vonatkozó átfogó felmérést, a rendelkezésre álló adatok alapján egyértelmű, hogy a gyógyszerek nem minősülő gyógytermékek, gyógyteák, étrend-kiegészítők (a továbbiakban kiegészítő termékek) fogyasztása a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan jelentősen nőtt az elmúlt évtizedekben. Nagy különbség van a GYEMSZI-OGYI által engedélyezett vény nélkül kapható gyógyszerek és gyógytermékek, illetve az OÉTI hatáskörébe tartozó, jogszabály szerint élelmiszernek minősülő étrend-kiegészítőkkel szemben támasztott követelmények között, az „átlagos fogyasztó” gondolkodásában azonban nem különülnek el élesen ezek a termék kategóriák.

Egy, a Magyar Gyógyszerészi Kamara megbízásából 2009-ben végzett felmérés eredményei jól szemléltetnek két étrend-kiegészítőkkel kapcsolatos tévhitet: a válaszadók 91%-a úgy véli, hogy az étrend-kiegészítők forgalomba hozatala engedélyhez kötött, 64%-uk szerint pedig csak garantált minőségű készítmények kerülhetnek forgalomba. Szintén jellemző, hogy sokan kifejezetten terápiás célokkal fogyasztanak olyan termékeket, amelyekről megfelelő tudományos bizonyítékok hiányában nem várható gyógyhatás.

A kiegészítő termékek széleskörű és általában orvosi/gyógyszerészi kontrollt nélkülöző használata számos veszélyt rejt magában. Gondot okozhat a készítmények nem megfelelő összetétele vagy minősége (kontamináció, hamisítás); előfordulhatnak nem kívánt reakciók (pl. allergiás reakció); illetve – ami a jelen írás fő témája – a termékek gyógyszeres kezelés mellett való alkalmazása során gyógyszerkölcsönhatások léphetnek fel. Más oldalról megközelítve a problémát a gyógyszeres terápia csökkent hatékonyságának vagy egyes mellékhatások jelentkezésének a hátterében az esetek egy részében kiegészítő termékek alkalmazása állhat.

A potenciális kölcsönhatások felismerését és megelőzését nehezíti, hogy az egészségügyi szakemberek általában csekély rálátással bírnak a termékkörre: a beteg nem említi, az orvos/gyógyszerész nem kérdezi, a betegdokumentációban nem szerepel a használatuk. A jelentős arányú, gyógyszer-táron kívüli forgalmazás szintén hozzájárul a fenti jelenséghez. További nehézséget jelent, hogy az étrend-kiegészítőkről nem áll rendelkezésre teljes és közhiteles adatbázis, így olyan alapvető információk kérdésesek lehetnek, mint a termék deklarált összetétele.

A kölcsönhatások lehetséges mechanizmusai

A gyógyszer-gyógynövény vagy gyógyszer-étrendkiegészítő kölcsönhatások a gyógyszer-gyógyszer kölcsönhatásokkal megegyező mechanizmusokkal alakulhatnak ki: megkülönböztethetünk farmakokinetikai és farmakodinámiai interakciókat. A leggyakrabban érintett gyógyszercsoportok a gyógyszer-gyógyszer kölcsönhatásokhoz hasonlóan a véralvadástgátlók, antidepresszánsok, szedatívumok, kemoterápiás szerek, digoxin, immunszuppresszánsok, antidiabetikumok és antihipertenzív szerek.

A farmakokinetikai kölcsönhatások érinthetik a felszívódást, a megoszlást, a metabolizmust és a kiválasztást. Jól ismert, hogy az étrend kiegészítésére vagy többé-kevésbé megalapozott gyógyászati célokból szedett kalcium- és magnéziumsók gátolhatják a levotiroxin, a biszfoszfonátok és egyes antibiotikumok (fluorokinolonok, tetraciklinek) felszívódását. A rost-készítmények, duzzadóanyagok nagy fajlagos felületük miatt szintén csökkenthetik számos hatóanyag gyomor-bélrendszerből történő abszorpcióját.

A citokróm P450 enzimrendszeren keresztüli metabolizmust és a P-glikoprotein transzportert érintő kölcsönhatásokról áll rendelkezésre a legbővebb irodalom. Elsőként az orbáncfű (*Hypericum perforatum*) CYP-indukáló hatása került a figyelem középpontjába; az antidepresszáns tulajdonságáról ismert gyógynövény a ciklosporin, a digoxin vagy a hormonális fo-

gamzágátlók hatékonyságát csökkentő hatása a legjobban dokumentált kölcsönhatások közé tartozik. Az enziminduktor-hatást egyértelműen a hiperforintartalommal hozzák összefüggésbe. A grapefruitlé ezzel szemben gátol bizonyos CYP izoenzimeket, így jelentősen növelheti például egyes kalciumcsatorna-blokkolók és sztatínok plazmaszintjét, fokozva a koncentrációfüggő mellékhatások előfordulásának kockázatát. Fontos különbség, hogy amíg az enzimindukció kialakulásához rendszerint több hét szükséges, a metabolizmus gátlása néhány nap alatt gyógyszer toxicitáshoz vezethet. Számos más gyógynövény, például a máriatövis (*Silybum marianum*) és a bíbor kasvirág (*Echinacea purpurea*) kivonatainak CYP enzimek működését befolyásoló hatását is leírták, ezek klinikai jelentősége nem teljesen tisztázott.

A farmakodinámiás kölcsönhatások csoportját szinergisztikus vagy additív és antagonistikus interakciókra lehet bontani. Ezekre jellemző, hogy a mechanizmus ismeretében egy-egy leírt eset alapján gyakran egy egész hatástani csoportra vonatkoztatják a kölcsönhatást. A vérzési időt vagy a trombocita-funkciót befolyásoló kiegészítő termékeket (pl. ginkgo, fokhagyma, halolaj) antikoagulánsokkal vagy trombocita-aggregáció gátlókkal együtt alkalmazva fokozódik a vérzéses mellékhatások kockázata. Szintén a szinergisztikus kölcsönhatásokra példa az orbáncfű és az SSRI típusú antidepresszánsok (pl. paroxetin, szertralin) összeadódó szerotonerg hatása miatt kialakuló szerotonin-szindróma.

Az édesgyökér (*Glycyrrhiza glabra*) mineralokortikoid-túlsúlyt kiváltó hatóanyagai miatt csökkentheti az antihipertenzív gyógyszerek hatékonyságát. Magas K-vitamin tartalmú étrend-kiegészítők (pl. zöldtea-kivonat vagy a porított teát tartalmazó kapszulák) szedésének elkezdése vagy abbahagyása felboríthatja a beállított kumarinterápiát.

Összefoglalás

Folyamatosan gyarapszik a gyógyszer-gyógynövény és gyógyszer-étrendkiegészítő kölcsönhatások irodalma, egy-egy leírt interakció valódi klinikai jelentőségét azonban számos tényező befolyásolja a készítmények tulajdonságaitól kezdve a beteg állapotáig. A kiegészítő termékek alkalmazásával kapcsolatos kockázatoknak fokozottan kitett, különös odafigyelést igénylő csoportok a daganatos betegek, a fogyni vágyók, a műtét előtt állók, az idősek és a gyerekek.

Mivel az esetleges kölcsönhatások csökkenthetik a gyógyszeres terápia biztonságosságát és/vagy hatékonyságát, felismerésük és megelőzésük fontos orvosi/gyógyszerészi feladat. Ebben az első lépés a gyógyszeres anamnézis felvétele során a kiegészítő termékekre és azok beszerzési forrásaira is kitérni. Mivel a kiegészítő termékeket alkalmazó betegek (fogyasztók) rendszerint meg vannak győződve az általuk szedett termékek jótékony hatásáról; a bizalmuk és a gyógyszeres terápiával való együttműködésük megőrzése érdekében különösen fontos a nyitott kommunikáció és a szakmailag megalapozott, hiteles tájékoztatás.

Felhasznált irodalom

Miért tájékozatlan a magyar beteg? – a kockázatokról és mellékhatásokról kérdezze meg gyógyszerészt (2009), a Magyar Gyógyszerészi Kamara és a Szinapszis Kft. sajtótájékoztató anyaga, forrás:

http://www.webbeteg.hu/kepek/hirlevel/sajtotaj_090902/mgyk_szinapszis_sajtotajekoztato_090902.pdf (hozzáférés: 2012. augusztus 23.)

Williamson E., Driver S., Baxter K. (2009): Stockley's Herbal Medicines Interactions, Pharmaceutical Press, London

Dr. Végh Anna
PTE ÁOK Gyógyszerészeti Intézet

Illóolajok és aromaterápia 15. rész

Az eukaliptusz illóolaj

Sorozatunk 15. részében az eukaliptusz illóolajat mutatjuk be az olvasóinknak. Az őszi közeledtével meg kell előzni a baktériumok és vírusok okozta különböző légúti megbetegedéseket, valamint a megfázással járó tüneteket. Ezért választottuk ezt az illóolajat, mivel antiszeptikus, hurutoldó hatásai jól ismertek.

Az **eukaliptusz illóolaj**at elsősorban az *Eucalyptus globulus* Labill. (Myrtaceae) fajból nyerik, amely Ausztráliában honos. A világ számos országában termesztik. Eukaliptusz illóolajat is több országban állítanak elő, például Portugáliában, Dél-Afrikában, Spanyolországban, Kínában, Indiában, Brazíliában és Paraguayban.

Az eukaliptusz levél (*Eucalypti folium*), valamint illóolaja (*Eucalypti aetheroleum*) egyaránt hivatalos több gyógyszerkönyvben, így a Magyar és Európai Gyógyszerkönyvekben is. Az eukaliptusz illóolajat a már említett *E. globulus* leveleiből vagy fiatal hajtásvégeiből vízgőzdesztillációval, valamint az azt követő „finomítással” nyerik. Eukaliptusz illóolajat más fajok is szolgáltathatnak (*E. polybractea* R.T. Baker, *E. smithii* R.T. Baker). A gyógyszerkönyvi előírások szerint az egész (aprítatlan) drog nem tartalmazhat kevesebb illóolajat, mint 20 ml/kg, míg az aprított drog esetében ez az érték 15 ml/kg (abszolút száraz drogra vonatkoztatva).

A finomított eukaliptusz illóolaj fő komponense az 1,8-cineol (eukaliptol, 70-90%). További komponensek: α - és β -pinén, γ -terpinén, p-cimol.

Jellemzők és felhasználás: Az eukaliptusz illóolajat külsőleg és belsőleg egyaránt alkalmazzák. Igaz, belsőleges felhasználását illetően elsősorban standardizált készítményekben találkozhatunk vele, így biztonságos a használata. Mint említettük, az illóolaj fertőtlenítő, hurutoldó, köptető hatású, ezért elsősorban légúti megbetegedések gyógyításánál használható az adjuváns terápia részeként. Bronchitis (hörghurut), megfázás valamint a felső légutak hurutos megbetegedéseinél alkalmazható. Ezenkívül külsőleg reumatikus fájdalom csillapításában van szerepe.

Adagolás:

Belsőleges használat: 0,05-0,2 ml/1 adag; kapszulában: 100-200 mg, 2-5 alkalommal naponta.

Külsőleges használat:

Inhalálásra: 12 csepp 150 ml forró vízben, 1-3 alkalommal naponta.

Bedörzsölőszerben: 25% (V/V) illóolaj-tartalom.

Kenőcsben: illóolaj-tartalom 1,3% (V/m), csak felnőttek és 12 év feletti gyermekek használhatják. A kenőcsöt vékony rétegben naponta 1-3 alkalommal lehet használni.

Pasztillában: 0,2-15 mg illóolaj-tartalom; lassan feloldani a készítményt szájjban, amely fél-1 óránként megismételhető.

Szájvízben: illóolaj-tartalom: 0,9 mg/ml; 20 ml használható gargalizálásra naponta kétszer.

Ellenjavallatok, interakció: Az eukaliptusz illóolaj nem használható belsőleg az emésztőszervrendszer gyulladással járó betegségeinél, illetve epehólyag-gyulladásnál, valamint májbetegség esetén. Híggátlanul belsőleg ne alkalmazzuk, mivel toxikus. 4-5 ml elfogyasztása egy felnőtt számára is végzetes kimenetelű lehet. A mérgezés tünetei: gyomorégés, hányás, légzési nehézség, majd légzésbénulás. Az illóolaj-tartalmú készítményeket ne alkalmazzuk csecsemőknél és kisgyermekknél, különösen arcon és az orr környékén, mivel szintén légzési nehézséget válthat ki. *In vitro* és *in vivo* tesztekben kimutatták, hogy az eukaliptusz illóolaj indukálhatja a májban a mikroszómális enzim-aktivitást. Várandósság és szoptatás ideje alatt az eukaliptusz illóolaj és készítményei nem használhatóak, mivel nem állnak rendelkezésre a biztonságos használatot alátámasztó adatok.

Folytatjuk.....

Irodalom a szerzőnél.

Dr. Horváth Györgyi

„Magyar patika...” XIX. századi gyógyszerészeti kézikönyv

Mind a kortársak, mind a későbbi kutatók nagy elismerését váltotta ki Kováts Mihály orvosdoktor (1762-1851) a *Magyar patika, az az a Magyar és- Erdély-Országban termő patikai állatok, növények és ásványok, orvosi hasznaikkal egyetemben. A falusi Külörvosoknak, Földesuraknak és Lelkitanítóknak számokra* című kétkötetes munkájával, amely Pesten, Eggenbergernél jelent meg, 1835-ben (1. kép).

A nagy hagyományokra visszatekintő füveskönyvek, diszpenzatóriumok (gyógyszerkönyvek), illetve farmakopeák (hivatalos gyógyszerkönyvek) elegye ez a rendkívül figyelemre méltó mű. Az addig megjelentetett magyar nyelvű füveskönyvektől annyiban különbözik, hogy valóban elsőként tartalmazza a növényeken kívül az állati és ásványi eredetű patikai alapanyagokat. A gyógyszerkönyvekhez annyiban hasonlít, hogy pontosan leírja a gyógyszerkészítés menetét az orvos recipéje alapján. Figyelemre méltó az a törekvés, hogy kizárólag „a magyar földön, úgymint Magyar és Erdély országban termő természetmennyek ... vétettek fel magyarul az értekezés tárgyául.”

A munka összeállításával és széles körben való terjesztésével a színvonalas egészségnevelést, egészségügyi felvilágosítást is kívánta szolgálni; a terjedelmes, ajánlásként megfogalmazott cím is erre utal. A bevezetés egyik sorában egyértelműen kimondja, hogy feleslegessé akarja tenni a falusi kuruzslók, javasasszonyok és borbélysebészek „csodaszereit”, vásárokon árusított panaceáit, majd így folytatja: „...*beteg ember mindég volt és lesz is ... rosszullétekor orvosság után sóhajtozik, futkos, ... tudakozódik. ... Nagy része ... az emberi társaságnak szűkölködő, ügyetlen, gyámoltalan, tudatlan. Sem orvosságot nem vehet, sem orvostól nem mer tanácsot kérni, hanem legfeljebb is a' földesurához, papjához folyamodik, főként Magyarországon. Milyen jól esik az ilyen ügyefogyottnak, ha más tudósabb embertársa neki orvosi tanácsot tud adni egy ilyen könyvből és őt holmi szelíd füvecskékkel gyógyítani, 's hivatalos munkájára ismét alkalmatossá tenni tudja.*”

Példákat sorol fel külföldi és hazai tapasztalatai alapján, hogy az emberséges uraságok gyakorta ingyen gyógyszerek biztosítása és betegház létrehozása formájában gondoskodtak jobbágyaikról, a falvak szegény lakosairól. Fontosnak tartotta, hogy a papok orvosi ismereteket is tanuljanak, mind például Svájcban, hogy a rájuk bízott „nyájnak” ne csak lelki, de testi bajokban is támaszt és segítséget tudjanak nyújtani.

1. kép

Az első kötet teljes egészében az egyszerű gyógyszerekkel („*egyes vagy simplex orvosságok*”) foglalkozik, vagyis magyar nevük betűrendje szerint megtaláljuk a növényi, állati és ásványi alapanyagból készíthető szerek leírását. Egy-egy címszó a Kováts által ismert valamennyi magyar elnevezéssel kezdődik – tehát a népies neveket is összegyűjtötte –, de feltünteteti természetesen a latin és német hivatalos nevet is, majd az anyag bemutatása, legfontosabb tulajdonságainak leírása következik, végül a belőle készíthető gyógyszereket ismerteti a szerző.

Nézünk néhány példát is: a *Scorzonora officinalis* számos magyar népi elnevezése: *bakszakáll, sárga bakszakáll, viperafű, bakfű, kakukk saláta, téli saláta, kígyómarást gyógyító fű*; míg a *Thymus officinalis* kerti kakukkfű, *olasz kakukkfű, balzsamfű, timian, démutka, kerti temjenfű, tímusfű* néven szerepel a műben.

Eszerint a művet fontos segédletül használhatjuk régi gyógynövényes könyvek és receptek szövegeinek pontosítása, értelmezése során. A népies nevek ismeretének fontosságát Kováts külön kiemeli az előszóban.

Igen érdekes és gazdag a gyógyszerformák meghatározása is: *főzet, forrázat, korty, nyelet, nyalat, nyaladék, cseppecskék, orvosi bor és ser, herba thea, pogátság, lapdátscák, falat, rágicsa, táblátskák (morsuli), por, kenet, szellem (spiritus), borongató, kenet, kenő, pára (vapor), szagló (odorum), valóság (essentia)*, stb..

A második kötet jelentős részét a „*készítmény vagy praeparatum orvosságok*”-nak szentelte, vagyis az összetett gyógyszereknek. Ez a rész is bővelkedik érdekes, mai fülnek nem egyszer furcsa, vagy mosolyra készítő kifejezésekben: a *kihúzat = extractum, valóság = essentia v. tinctura, csepegett víz = aqua destillata*, stb. Ezután következnek a „különleges”, érdekes és értékes adalékokat tartalmazó fejezetek: 1. mely betegségekre mit kell rendelni; 2. melyik gyógyszer mely betegségekre alkalmazható; 3. szinonim orvosságnevek magyarázata; 4. „*Világosító, Némely patikai orvosságoknak régi s' mostani diák neveik, Magyar értelmökkel együtt*”; 5. „*orvosi terhek és mértékek*”, vagyis a gyógyszerkészítésnél alkalmazott súlymértékegységek, adagolási egységek ismertetése. A kötet hatodik fejezetében táblázatos formában tekinthetjük át az alapanyagokat: az anyag nevét latinul és magyarul közli, majd következik annak kémiai leírása, tulajdonságai, a felsorolás rendje „*ától cettig*”, azaz *Acetum concentratumtól a Zincum sulfuricumig*. Az utolsó fejezet címe „*Számszer*” – egy elfeledésre ítélt szóalkotás – ami nem más, mint a névmutató. Közel 300 olyan tudós nevét tartalmazza a felsorolás, akiknek a munkái alapján dolgozott, írásaiból idézett Kováts; az ő szavaival: „*innét Historia Literaria Medicát, vagyis Orvostudományi Történetet is tanulhatni.*”.

Összegezve a *Magyar Patika* értékeit elmondhatjuk, hogy értékes gyógyszerészeti kézikönyv, népek szóló hasznos egészségügyi felvilágosító irodalom, és végezetül a szakmai nyelv kincseshányója mind a kortársak, mind az utókor kutatói számára.

Röviden szóljunk a szerzőről is. 1762-ben született az abaúji Korlátón. Tanulmányait a sárospataki református kollégiumban kezdte, három évig a löcsei kollégium tanulója volt. Iskoláit befejezve a losonci református főiskolán négy éven át logikát, retorikát, matematikát, geometriát, latin irodalmat, és római történelmet tanult. A reál és humán tárgyak mellett számos nyelvet is elsajátított, de érdeklődése mégis a természettudományok felé irányult, különösen az orvostudomány vonzotta. Ezért 1789-ben beiratkozott az akkor már Pesten működő orvosi karra, ahol 1794-ben kapta meg orvosdoktori oklevelét.

Ezután a kor szokásának megfelelően külföldi tanulmányútra ment: az ausztriai, svájci, hollandiai és németországi kórházakat kereste fel, majd 1795-ben tért haza. Pesten telepedett le, gyakorló orvosként kereste meg a szerény megélhetésre valót.

Gyógyító munkája mellett hamarosan elkezdte tudományos kutatásait, 1798-tól folyamatosan jelentette meg könyveit. Tapasztalatai gyarapítása érdekében időről-időre felkereste az ország legkülönbözőbb régióit, felmérte természeti adottságait, megismerte lakosságát az orvos és az érdeklődő etnográfus szemszögéből egyaránt. Utazásai során az elégtelen orvosi ellátás és hiányos egészségügyi ismeretek nyomán terjedő babonákkal, káros következményű kuruzsló eljárásokkal is megismerkedett, ennek ellensúlyozására több felvilágosító jellegű munkát írt. Munkásságának fontos területe a természettudományi nyelvújítás, számos szótárt állított össze.

A kortársak itthon és külhonban egyaránt értékelték tevékenységét, nyomtatásban közreadott műveit. A jénai ásványtani társulat 1832-ben oklevéllel ismerte el minerológiai kutatásait. Orvosdoktorrá avatásának ötvenedik évfordulóján, 1844. április 29-én pedig a Magyar Tudományos Akadémia választotta levelező tagjává. Élete végéig nem szakadt meg kapcsolata a sárospataki kollégiummal, végrendeletében gazdag könyvtárát a kollégiumra hagyta. Bökezüen adakozott a losonci iskolának és szülőfalujának is. 1851. június 22-én halt meg Mezőcsáton.

Dr. Kapronczay Katalin

Homeopátiás gyógyszer

A nemzetközi homeopátiás orvosi liga (LMHI) definíciója: „A homeopátiás szereket olyan alapanyagokból, kiindulási anyagokból készítik, amelyeket a homeopátiás monográfiák definiálnak, a homeopátiás gyártási módszerek alapján készítenek el és a hasonlósági elv alapján alkalmazzák élő egyedeknél, vagyis embereknél, állatoknál és növényeknél. Az élőlények egészségügyi állapotát vagyunk képesek változtatni általuk.”

Az európai gyógyszerkönyvi definíciója: „Azokat a gyógyszereket, amelyeket a European Pharmacopoeia által definiált olyan alapanyagokból készítenek, amelyeket homeopátiás alapanyagoknak neveznek; illetve a megfelelő monográfia hiányában valamely tagállam gyógyszerkönyvében megtalálható monográfia definiálja, és homeopátiás gyógyszer előállítására szolgáló módszerrel készítenek el. Egy homeopátiás készítmény több homeopátiás gyógyszer összetevőt is tartalmazhat.”

A homeopátiás szerek előállításának körülményeit a hivatalos előírások határozzák meg: a Homöopathisches Arzneibuch alkotja a Deutsches Arzneibuch egyik kötetét; a Pharmacopée Française, a hivatalos francia gyógyszerkönyv monográfiái között megtalálhatjuk a homeopátiás alapanyagok leírását.

A homeopátiás szerek monográfiái folyamatosan kerülnek be az Európai Gyógyszerkönyvbe és megszülettek az európai vonatkozó direktívák, amelyben megtalálható a homeopátiás szerek alapanyagainak és feldolgozásának a leírása.

Az Észak-Amerikai kontinensen a magánkiadásban megjelenő gyógyszerkönyv, az amerikai homeopátiás gyógyszerkönyv használatos (HPUS). A világ más tájain is elérhetőek gyógyszerkönyvek, amelyekben a homeopátiás gyógyszerek alapanyagait és előállításukat írják le, pl Mexikó, India.

A WHO által kibocsátott összeállítás általános irányelveket tartalmaz a homeopátiás gyógyszerek gyártásáról, nem jogszabály szintű, hanem tájékoztató jelleggel.

A hivatalos magyar gyógyszerkönyv is tartalmazza a Magyarországon hivatalosan engedélyezett és forgalomba került, hivatalos homeopátiás gyógyszerekre vonatkozó monográfiákat, az alapanyagokra vonatkozó leírásokat, a módszerek definícióját.

Linkek:

- Homeopathic Medicine/Remedy Definition (September 2010); <http://liga.iwmh.net/index.php?menuid=1&repid=194>
- http://www.oxalis-acetosella.com/glossar/homoeopathisches_arzneibuch.html
- [http://www.anism.sante.fr/Activites/Pharmacopoe/Actualites/\(offset\)/0](http://www.anism.sante.fr/Activites/Pharmacopoe/Actualites/(offset)/0)
- <http://www.hpus.com/overview.php>
- <http://www.edqm.eu/site/European-Pharmacopoeia-1401.html>
- http://www.who.int/medicines/publications/pharmacopoeia/en/pharmacop_index.pdf
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2001L0083:20070126:EN:PDF>
- <http://www.who.int/medicines/areas/traditional/prephomeopathic/en/index.html>
- <http://www.ogyi.hu/kiadvanyaink/>

Dr. Gábor Fruzsina PhD

A Zsibói Botanikus Kert

Románia 2. legnagyobb botanikus kertjét Kolozsvár után 1968-ban alapította Fati Vasile Zsibón. A kert eleinte a helybéli líceumhoz tartozott, majd 1970-ben önállóvá vált. 1972 és 1989 között Ifjú Naturalisták Kísérleti Telepe néven működött, majd 1990-től a Zsibói Növényteni Kutatóközpont fontos elemeként vált ismertté. Területe 25 hektár; a város észak-keleti részén, a Szamos második teraszán helyezkedik el.

A kert nagy részét alkotó barokk kastélypark (1. kép) alapjait egykor a Wesselényi bárók tették itt le. A kertben található több mint 5000 faj a világ számos részéről származik. A kastély körül növényföldrajzi, rendszertani, ökológiai, dendrológiai és gyógyászati szempontok szerint csoportosították a növényfajokat.

1. kép

A növényföldrajzi felosztásban találhatunk Japán Kertet (2. kép), Római Kertet, de a romániai, kaukázusi, a Pireneusokban és az Alpokban honos taxonok is fellelhetők.

2. kép

A rendszertani rész számos növény-család fajait, az üvegházak trópusi, szubtrópusi és mediterrán éghajlaton honos taxonokat mutatnak be (3-4. kép).

4. kép

A kertben a növényteni ritkaságok mellett egzotikus halak és madárfajok is láthatók. A park központjában található kutatóépület számos tudományos munka helyszínéül szolgál.

Szeretettel ajánljuk a kertet (5. kép), amely nagy élményt nyújt az oda látogatóknak!

5. kép

Forrás: <http://bilet.go.ro/fati04hu.htm>
A szerző felvételei

Dr. Papp Nóra

IX. Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetem

Pozsony, 2012. július 19-22.

2012-ben kilencedik alkalommal vettünk részt a Gyógyszerésztörténeti Nyári Egyetemen, ezúttal Kapronczay Károly és Ambrus Tünde gondos, mindenre kiterjedő figyelmű szervezésében. Nem kis bánatunkra nélkülözniünk kellett az egyetem lelke és atyja, Grabarits István, valamint krónikása és udvari költője, Kocsis János társaságát, de reméljük, a jubileumi alkalommal újra együtt lesz a teljes csapat!

Csütörtökön késői ebédidőben érkezünk meg – csodálatos buszsofőrünk bravúros parkolási és tolatási technikájának köszönhetően csak apró késéssel – hajdani koronázó városunkba, Pozsonyba. E bravúrjának később ottlétünk mind a négy napján többször is tanúi lehettünk, így természetesnek tartottuk, hogy a szokásos emléklapból a búcsúebéd után ő is névre szóló példányt kapjon!

Talpraesett pozsonyi idegenvezetőnk megannyi látnivalót megismertetett velünk, ami csak a délutánba és az idő múlásával egyre inkább dagadásnak induló gyalogbokákba belefért. A szentháromság szobortól indultunk, s a kortárs kiállításnak otthont adó szökőkutas sétányon továbbindulva megtekintettük a színház épületét, majd a pozsonyi turisták kedvenc szobrát, a csatornafedél alól felbukkanó hajléktalant (fejét simogatni! szerencsét hoz!), az érseki palotát, a várat (messziről, ám másnap este közléről is!), a koronázó templomot (Szt. Márton katedrális), a megmaradt Mihály-kaput, és természetesen híres-neves patikákat, mint az Aranysárkány patika, vagy az 1904-ben, a patikus által épített házban lévő Salvator patika. (Utóbbi homlokzatának képe került az idej emléklapra; 1. kép).

Láttuk a házat, ahol 1802 és 1848 között a magyar országgyűlés ülésezett, s ezt magyar nyelvű emléktábla hirdeti. Láttuk a zsinagóga helyén évről-évre felhúzott „papírmásé” zsinagógát, amelyet az újbóli megépítés reményében állítanak fel minden nyáron. Utunk során számos szökőkutat, szobrot csodáltunk meg; jó volt találkozni Rómer Flóris szobrával. Fontos tájékozódó pontunk volt a Dunán átívelő modern híd merész vonalú, égbe törő pillérje.

1. kép (fotó: Nagy Ágota)

Pénteken volt a „szakmai nap”: délelőtt előadások, délután a Comenius Egyetem Gyógyszerésztudományi Karának látogatása biztosította az ehhez illő keretet. Az előadók között üdvözölhettük Morovics Miroslav Tibort, a SZTA Történettudományi Intézete képviselőjében, aki a Pozsonyi Orvos-Természettudományi Egyesület történetét ismertette meg a hallgatósággal. E napon csatlakozott hozzánk Czige Szilvia, a Comenius Egyetem Farmakognózia és Botanika Tanszékének vezetője, hogy aztán végig velünk maradván kedvesen magyarázzon, „idegenvezessen”, segítségünkre legyen a tolmácsolásban, mert hiszen Tünde sem tudott egyszerre mindenhol ott lenni...

Nagy Ágota Lippay János 1664-es Posoni kertjét „mutatta be”, Kapronczay Károly a tőle megszokott széles látókörű, nagy háttérismeretű tükröző lehangoló előadással a pozsonyi egyetem alapításának előzményeiről tudósított. Ambrus Tünde Pozsony gyógyszerésztörténetéből „közölt” fejezeteket, briliáns képanyaggal illusztrálva, amelyek saját gyűjtőmunkájának eredményeképpen már egy igen gazdag adatbázis részét képezik. Szabó Attila mély baritonján élvezhettük Grabarits István megküldött előadását a Taxa Pharmaceutica Posoniensis-ről, amelynek (még meleg!) reprint kiadványából mindannyian kaptunk egyet ajándékba. Ezúton is köszönjük! Kapronczay Katalin Huszti Zakariás gyógyszerészi tevékenységéről tartott előadást, amolyan Kapronczay Katisan, azaz ügyelve a legapróbb részletekre, a pontos, precíz adatközlésre, és a szép magyar nyelv pillanatra sem történő elkenésére. Péter H. Mária az első okleveles gyógyszerésznőről, Thinel Szeferinről emlékezett meg, lendülettel, szenvedéllyel, szakmaszeretettel, s pohár víz híján végére elfogyó lehelettel, de még így sem mulasztotta el megjegyezni, hogy a legszebb szakma a gyógyszerészi, s minden leánynak erre kéne menni..... A korty víz hiányával

küzde is végsőig kitartó Mária néni vastapsot kapott. Nagyon megérdemelte. Az előadók között említsük meg Kiss László szépen megírt tanulmányát a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Farmakológiai Intézetéről, melyet – személyes jelenléte híján – Ambrus Tünde olvasott fel.

Az egyetemen a dékán úr rövid köszöntője után újból (és még hánszor!) Tünde következett, és előadást tartott a kar tevékenységéről. A Gyógyszerésztörténeti Múzeumban csak úgy villogtak a vakuk, végre belülről is láttunk patikát (2-3. kép).

2. kép (fotók: Papp Nóra)

3. kép

Másnap Nagyszombatba, majd Vöröskő várába látogattunk. A történelmi emlékek, műemlékek mellett szép új élményt jelentett Anton Gábrik II. János Pál pápáról formált bronzszobra az Esterházy Miklós által építtetett Egyetemi Templom előtt.

Szokásos csoportképünk nem is készülhetett volna illusztrisabb helyen, mint a Fuggerrekhez, Pálffyakhoz kötődő Vöröskő várának udvarán (4. kép). A vár pazar berendezésű termeiben órákat töltöttünk, szebbnél-szebb, olykor különös bútorok, falikárpitok között. A 78

méter hosszú, magas, boltíves, tulajdonosától függően hol réz-, hol borraktárul szolgáló pince egyedülálló Európában

Utolsó esténk megkoronázásaképpen alkalmi szintársulat adta elő Lázár Ervin tanulságos Csodapatikáját. Köszönjük Mária néninek az ötletet és a szövegkönyvet! Több napi szorgos körmölés és költészeti tevékenység folyamánként ismét tovább bővült a Gyógyszerész-induló, ezúttal pozsonyi aktualitásokkal. Papp Nórának és az összes anonim másolónak köszönjük!

Vasárnap következett Dévény vára. Tündének még arra is volt gondja, hogy gyöpsődő agyunkat felfrissítve Ady sorait juttassa eszünkbe: „Szabad-e Dévénynél betörnöm/ Új időknek új dalaival?” Igen, a legnyugatabbra fekvő hajdani magyar vár fala mögül letekintve a Duna túloldalán már Ausztria legkeletibb szegélye tárult szemünk elé.

A somorjai református templom – tudtuk meg a helyi tiszteletestől – azon kevés, ma még meglévő templomok közé tartozik, amelynek építtetését még Szent István királyunk rendelte el; minden tizedik falunak legyen temploma...

Befejezésképpen látogatást tettünk a Fórum Kisebbségkutató Intézetben, ahol az intézet vezetője részletes tájékoztatást adott az ott folyó munkáról.

Élményekkel megrakottan, gondolatban már a jubileumi X. Nyári Egyetemet várva (de gyorsan eltelt ez a négy nap!) indultunk haza.

Nagy Ágota
Magyar Mezőgazdasági Múzeum

4. kép

Fotó: Nagy Ágota

Gyógynövények az irodalomban

Tóth Árpád: Kecskerágó

Az égen nyári fényözön;
De minden bokrot megelőzve
A kecskerágó már az őszre
Bíborsapkásan ráköszön.

Mintha lombjain csupa kis
Tündéri pöttöm püspök ülne,
S bíbor birátumban örülne,
Hogy milyen szép még meghalni is.

Ó áldott őszi tarkaság!
Szelíden búcsúzkodó lángok!
A néma domboldalban állok,
S nézem a bölcs kis dudva-fát.

Igen, igen, vergődni kár.
A szíromtépő vén mohóság
Hiába. Meghaltak a rózsák.
Eredj békével, drága Nyár!

Tán nem találkozom veled
Többé. Mindegy. A szél megindul,
És ajakamra fú a lombbul
Egy első hervadt levelet.

Érintésétől áhítat
Borzong át, mintha áldozónak
Nyújt ajakára az áldozópap
Húvös ostyát. Lement a nap.

Euonymus europaeus L. (festette: dr. Papp Nóra)

Euonymus europaeus L. (fotó: dr. Papp Nóra)

GYÓGYNÖVÉNYES RECEPT

Spagetti zsályás-diós kecskesajt-krémmel

(4 adag)

Hozzávalók: 50 dkg spagetti, 2 nagy maroknyi dió, 2 gerezd fokhagyma, 40 friss zsályalevél, 20 dkg kecskesajt, 1 dl olívaolaj a hagyma párolásához, 3 dl tejszín, só és frissen őrölt bors

Elkészítés:

1. A spagettit sós vízben al dentére főzzük.
2. A diót 1-2 perc alatt kevergetve megpirítjuk egy száraz serpenyőben, majd félretesszük, hogy kicsit kihűljön. A megpucolt fokhagymaszeleteket pépesre zúzzuk, a bársonyos zsályaleveleket apróra vágjuk, a kecskesajtot pedig felkockázzuk.
3. A pépesre zúzott fokhagymát, az apróra vágott zsályát és a pirított diót beletesszük turmixgépbe, és annyi olívaolajat öntünk hozzá, hogy a keveréket könnyen tudja vinni a gép. Az egészet pépesítjük; ha szükséges, közben egyszer-kétszer leállítjuk a gépet, hogy fakanállal megkeverjük a zsályás-diós pürét.
4. A pürét áttesszük egy nagy serpenyőbe, ráöntjük a tejszínt és hozzákeverjük a sajt-kockákat. Mérsékelt tűzön kevergetve összeolvasztjuk, és csak akkor sózzuk meg, ha a mártás már szép sima lett.
5. A kifőtt spagettit leszűrjük, és összeforgatjuk a meleg sajtmártással. Tálalás előtt alaposan megborsozzuk.

Stahl Judit receptje

(beküldte: Szarkáné Pintár Anita)

Hírek, felhívások

XIV. Magyar Növényanatómiai Szimpózium

2012. szeptember 28. Pécs

A rendezvény a PTE ÁOK Farmakognóziai Tanszék és a Növényanatómia Fejlesztéséért Alapítvány közös szervezésében kerül megrendezésre. A fiatal kutatóknak meghirdetett előadói versenyre és a szekcióülésekre számos értékes előadást nyújtottak be. Bővebb információk Szerkesztőségünk elérhetőségein kérhetők.

Farmakognóziai Hírek Szerkesztősége

Kiadó: PTE ÁOK

Farmakognóziai Tanszék
ISSN: 2060-1387

Szerkesztők:

Dr. Farkas Ágnes, Dr. Papp Nóra,
Dr. Horváth Györgyi, Dr. Bencsik Tímea,
Békésiné Kallenberger Heléna

Szerkesztőség címe:

7624 Pécs, Rókus u. 2.

Telefon: 72/503-650/28822, 28823, 28824

Fax: 72/503-650/28826

E-mail:

agnes.farkas@aok.pte.hu

gyorgyi.horvath@aok.pte.hu

nora.papp@aok.pte.hu

timea.bencsik@aok.pte.hu

kallenberger@gmail.com